

Herinneringen van inwoners uit Mensingeweer en Schouwerzijl aan de Tweede Wereldoorlog en de Bevrijding

Het zijn herinneringen van de volgende personen.

A- Jantje Schut-Kranenburg
B-Lisa Balk-van Dommelen
C-Roelf Schripsema
D-Geert Hendrik Spoelman
E-Henderikus Pot

F-Max van Til
G-Jurrien Hartsema
H-Abelstok (geen persoon maar de plek)
I-Jan Freerk Stulp
J-Jansje Kadijk

A

Vlak na de bevrijding is de vader van **Jantje Schut-Kranenburg** bij een ontploffing om het leven gekomen. Jantje: “Net na de bevrijding is mijn vader, Jan Pieter Kranenburg, om het leven gekomen. Hij zat bij de Binnenlandse Strijdkrachten en was toen 35 jaar oud. Op het gemeentehuis in Ezinge was wapentuig afgeleverd. Hij, samen met nog iemand, zou dat tuig buiten het dorp onschadelijk maken. Toen is mijn vader daar dodelijk gewond geraakt bij die actie aan de Schoorsterweg. Als kind van 6 jaar oud heb ik op Aduarderzijl die knal ook gehoord. Even later kwam er een mevrouw naar me toe die me vertelde dat ik direct naar huis moest komen. Er was iets heel ergs gebeurd.

Mijn moeder was ook al ingelicht dat haar man was omgekomen. Mijn vader is op het kerkhof van Feerwerd begraven. Jaarlijks werd er door de gemeente Ezinge op 5 mei een bloemstuk bij zijn graf gelegd. Na de herindeling kwam dat er niet meer van. Nu doe ik het zelf, ieder jaar op die dag van dat dodelijk ongeluk.”

B

Herinneringen van **Lisa Balk-van Dommelen**: “Ik woonde met mijn ouders op de boerderij bovenop Groot-Maarslag. Aan het begin van de oorlog in mei 1940 werd ook mijn vader als reservist opgeroepen om mee te helpen Nederland te verdedigen tegen de Duitsers. Na de overgave keerde hij gelukkig veilig en wel terug naar de boerderij. Ik was 2 toen de oorlog begon en 7 toen deze was afgelopen. Ik herinner me van de bevrijding alleen maar het volgende. Ik kon weer naar school op Schouwerzijl. We mochten opeens naar buiten om te staan kijken naar tanks die vanaf de Hogeweg via Schouwerzijl naar

Warfhuizen trokken. Dat maakte wel indruk om mij. Aan de overkant in de burgerwoning woonde toen de eigenaar van de boerderij met zijn vrouw en dochter Jansje. Nu jij me vertelt dat deze Jansje een gedicht heeft gemaakt op de bruggen van Mensingeweer die bij de bevrijding de lucht in vlogen, verbaast me dat. Haar vader had namelijk sympathie voor de bezetter. Een andere herinnering is de volgende. Mijn moeder en ik zagen in de verte dat er een Engels vliegtuig in de buurt van Zuurdijk neerstortte. Mijn moeder werd toen erg bang vanwege de gevolgen die dat ook voor ons zou kunnen hebben. En als je moeder bang wordt, ben ik dat als klein kind dan ook. Ook al weet je niet goed wat er allemaal aan de hand is op dat moment.”

Dan nog een herinnering van Lisa. “Aan het eind van de oorlog, vlak voor de bevrijding, hebben vrienden van mijn ouders bij ons enkele dagen gelogeerd. Dit omdat de Leitel zou worden opgeblazen en ze daar vlakbij woonden. De bezetter heeft ze gelukkig vooraf gewaarschuwd. Dat waren Gerrit Ronda en Berendina Kloosterman, die woonden op de Hoofdstraat 17. Na de explosie konden ze weer naar hun huis terug. Ze hadden alle ramen en deuren open laten staan opdat er zo min mogelijk schade zou worden veroorzaakt.” Nadat Lisa mijn verslag hiervan gelezen had, komen nog meer herinneringen bij haar boven. “Vlak voor de bevrijding kwamen een viertal Duitse soldaten bij ons binnenvallen. We zaten net aan het ontbijt met brood en melk. De soldaten pakten alles wat op tafel stond ons af en liepen er mee naar buiten en zetten dat neer op de regenbak. Daar werkten ze de boel naar binnen. Hun fietsen stonden en lagen om hen heen. Ze waren op de vlucht voor de bevrijders. Een fiets had een kinderzitje. Mijn vader moest zijn fiets van een van die Duitsers uit de schuur halen. Ze hadden daar dus ook nog rondgeneusd. Pa’s fiets had namelijk luchtbanden en dat leek die soldaat beter dan zijn eigen want die had cushionbanden. Nu waren de banden van pa’s fiets leeg en versleten. Toch wilde de soldaat dat Bertus, mijn vader, de banden oppompte. Ze vertrokken daarna direct weer, maar nog voor ze weer op de weg waren, hoorden we een knal ... de band van pa’s fiets was geknapt. Pa riep naar de soldaat, zie je nou wel, maar die richtte zijn geweer richting vader. Moeder trok pa gauw naar binnen. Gelukkig werd er niet geschoten en verdwenen ze net zo snel als ze gekomen waren.

Ook heb ik van horen zeggen dat er een bom viel ergens tussen de uitrit van Rollingeweer en Groot-Maarslag. De luchtdruk daarvan blies de ramen uit de sponningen van het vertrek waar mijn ouders Bertus en Jacobina bij de kookkachel zaten in de boerderij. Doeken, riep pa in het Gronings en beiden doken onder de kookkachel. Ze wisten niet of het geschut van de vijand was of wat anders. Ik was toen nog klein ongeveer 6 jaar oud. Het vreemde was dat in de arbeiderswoning van Rollingenweer (Schouwerzijlsterweg 15 gebouwd in 1941) geen ruiten gesprongen waren. Wij woonden veel hoger boven op de wierde, misschien dat het daar mee te maken had.”

Caféhouder **Jurrien Hartsema** hield een dagboekje bij. Daarin komt deze gebeurtenis ook voor: *1942 10 januari, 's avonds 21.30 uur bommen gevallen in land van Dijksterhuis en bij boerderij van Mensinga [beide te Groot Maarslag] geen schade.*

Die schade was er dus wel op de boerderij van toen Gerhard Kadijk waar Lisa en haar ouders toen woonden: namelijk kapotte ramen van het vooreind van deze boerderij.

C

Aansluitend een herinnering van **Roelf Schripsema** uit Schouwerzijl. Die heeft namelijk een relatie met die van Lisa.

“Je vraag over oorlog en slachtoffers in Schouwerzijl, brengt mij op mijn opa Roelf Dijkstra. Die was op Schouwerzijl op Bevrijdingsdag 5 mei betrokken bij een ongeluk met een Canadese tank en is een paar dagen later aan de gevolgen overleden. Op 5 mei 1945, juist op Bevrijdingsdag, vond er in Schouwerzijl (toen nog in de gemeente Leens, provincie Groningen) een ernstig ongeval plaats dat aan mijn grootvader Roelf Dijkstra het leven kostte. In Schouwerzijl hielden zich Canadese soldaten met tanks op. Een van deze tanks had een defecte stuurinrichting, reden waarom de soldaten de opdracht hadden dit voertuig niet te gebruiken. Ondanks dit rijverbod is men toch met de tank gaan rijden. Op de brug in Schouwerzijl ging het mis. Mijn grootvader bevond zich op/naast/nabij (?) de brug en raakte bekneld tussen de brugleuning en de kapotte tank. Hij werd ernstig gewond overgebracht naar het noodhospitaal in Winsum, waar hij op 9 mei 1945 is overleden.”

D

Geert Spoelman vertelt over de bevrijding van Mensingeweer, op 16 april 1945 (hij was toen achttien jaar): “De Canadezen staken bij Roodehaan het Reitdiep over. Vandaar gingen ze eerst naar Warfhuizen, vervolgens via Wehe-den Hoorn naar Eenrum. Daarna wilden ze vanaf Eenrum via Mensingeweer naar Winsum. Maar dat lukte niet zonder meer, want er zat dynamiet onder de [Wester]brug in Mensingeweer aan het eind van de Eenrumerweg. Dat werd door de Duitsers tot ontploffing gebracht toen de Canadezen vlakbij de brug

waren. Ik zie die vent, die Duitse commandant, nog staan. Hij zette het ontstekingsmechanisme in werking met zo'n soort 'pomp', sprong op z'n fiets en hij was misschien net 100 meter verwijderd van de plek toen er een enorme knal weerklonk. Huizen kapot, dakpannen van daken, een grote chaos. Van ons huis waren alle ramen gesprongen, maar de molen mankeerde niks, nog geen ruitje kapot! De Duitse commandant op z'n fiets reed naar de volgende brug [Leitil] bij de trekweg. Daar zat ook dynamiet onder en die ging ook de lucht in. Vervolgens ging hij op de fiets naar Winsum. De Binnenlandse Strijdkrachten zaten in de kelder van het huis Eenrumerweg 1, vlakbij de [Wester]brug. Ze hadden de Duitse commandant gemakkelijk neer kunnen schieten voor hij de lading tot ontploffing bracht, maar dat durfden ze niet”, zo meent Spoelman. Maar in ieder geval: Mensingeweer was bevrijd. Vanwege de bevrijding werd er flink gefeest in het dorp. Een groot vuur werd ontstoken op de driesprong richting Baflo. Met een harmonicaspeler voorop trok het (jonge) volk in optocht door het dorp. Voor het huis van een NSB'er werd veel lawaai gemaakt en het Wilhelmus luidkeels gezongen. Die NSB'er woonde er toen nog; een paar dagen later werden hij en z'n gezin opgehaald. Ter gelegenheid van het bevrijdingsfeest waren er ook volksspelen georganiseerd, waaronder kuipsteken (vergelijkbaar met ringsteken; wie met kuipsteken mis stak kreeg 100 liter water uit de kuip over zich heen)”

Deze groep speelde een partijtje gekostumeerd voetbal met/tegen elkaar op het weiland van boer Dijksterhuis, waar nu de huizen van Weerhorn staan. Op de achtergrond de kerk en de molen. Foto gemaakt door W.P. Hijlkema 1945. Zie voor de namen van deze mensen op deze foto's: Uit de geschiedenis van Mensingeweer en Maarslag en omgeving 2020-12.

Gekostumeerde optocht voor het Bondscafé van Jurjen Hartsema met bushalte Marnedienst (nu Hoofdstraat 2 met de beide kastanjabomen). Deze foto is ook van Hijlkema.

Met uithangbord waarop staat J. Hartsema Bondscafé tel. 3 en daaronder een uithangbord met Bushalte Marnedienst. Ook de Nederlandse driekleur wappert midden boven.

Als matrozen verklede vrouwen poseren op het beurtschip van Huizinga tijdens deze feestelijkheden naar aanleiding van de bevrijding. Foto W.P. Hijlkema. Van rechts naar links: Berendien Ronda-Kloosterman, Jantje Noordhof, mw. Dekker-Scholtens, mw. Weessies, mw. Van de Rijet, Aafke Halsema H. dochter; in de roef mw. Hofman; bij het roer mw. Van de Rijet.

E

Via een zoektocht in het Nationaal Archief vond ik nog iemand, nl. **Henderikus Pot** uit Mensingeweer. Wie was deze man? Henderikus Pot, geboren 10-12-1923 te Mensingeweer, gem. Leens. Zijn ouders waren: Jan Pot (daglooner), leeftijd 29 jaar en Henderika Cleverenga. Henderikus had nog een jongere zus Janke Johanna Pot, ook geboren in Mensingeweer in 1920. Janke trouwde in 1943 met Bernardus Meertens (landarbeider) uit Baflo.

Henderikus is onder dwang in Duitsland te werk gesteld (dit staat bekend onder de naam *Arbeitsinzet 1940-1945*) en daar net na de oorlog aan tbc overleden. Allegroningers.nl noemt hem ook. In de overlijdensakte staat: Overledene Henderikus Pot (meubelmaker),

leeftijd 21 jaar, geboren te Mensingeweer, overleden op 13-06-1945 te Hamburg. Hieronder de beide notities die ik daar vond in het Nationaal Archief:

Kreis Hamburg. overledenen.									
naam	woonaam gel	geb. dat.	geb. pl.	overleden op	te ...	O.A. aan- merking	O.A. naar ...	Begraven te	R. no.
Pot.	Henricus	10-12-'25	Mensingeweer	13-6-'45	Hamburg Hohenfelde	ja	Leens. 27-8-46	Kerkhof Ohlsdorf nr. 10	R 153/424 R 1052/804 R 1051. R 442 R 1095/23 R 1095/23

Holland						
Hansestadt Hamburg						
Kategorie C b						
Akt. Nr.	Vor u. Zuname	Geburtsdatum	Krankheit	gestorben	wohin Leiche gebracht	
124	Pot, Henricus	10.12.25	Tbc. pulm Tuberculose	13. 6. 45	Ohlsdorf	

Wikipedia: De begraafplaats Friedhof Ohlsdorf in het stadsdeel Ohlsdorf in Hamburg is met zijn oppervlakte van 391 hectare de op een na grootste begraafplaats ter wereld, en de grootste niet-militaire.

F

Max van Til herinnert zich het volgende.

Max woonde in Mensingeweer aan de Hoofdstraat 6 met zijn ouders, broer en zussen. Direct na de oorlog kwamen zijn ouders hier wonen. Eerst in het huis aan de Hoofdstraat 11. Dit huis kwam toen vrij omdat de bewoners, de familie Van Dijk, met de NSB sympathiseerden. Dat gezin werd bij de bevrijding opgepakt en naar Westernieland gebracht waar ze geïnterneerd werden in het kamp De Slikken.

Familieberichten Nieuwe provinciale Groninger courant: Ondertrouwd: Fokko v. Til en Geeske de Vries. Huwelijksbev. 15 aug. 's nam. 3½- u. in de Ger. Kerk te Hoogkerk. „Joeswerd" Ezinge. Zijlvesterweg 1, Leegkerk. Receptie van 5-6. Toek-adres Mensingeweer D 80.

De **familie Van Dijk** dat waren Jan van Dijk en zijn vrouw Reina Zaagman. Reina Zaagman, geboren Den Anel 27-05-1892, overleden Hengelo 08-04-1993. Reina is getrouwd Baflo 26-04-1918 met Jan van Dijk, wagenmaker, geboren Schouwerzijl 21-06-1890, overleden Hengelo 10-08-1970.

Max in het Gronings: Volgens t verhaal was koeper n beste kerel dij nait veul mit Duutsers op haar. Zien vraauw doarentegen zoveuls te meer en ze haren n zeun, Kornelis Gerrit, dij as vrijwilleg soldaat ien t Duutse leger west was. Vraauw Van Diek haar mensen ien dörp ien t

lest van oorlog woarschaauid dat ze nait perbaaiern mozen om heur wat aan te doun. Ze haren genogt geweren en koegels ien hoes om elkenain in Menskeweer dood te schaiten. Dat dat gain leugen was, hemmen wie as kwoajonges t bewies van vonden.

Wie waren gewoon ien t veurjoar noar aindeaaier te zuiken. Op n dag laipen wie bie slootkaant laangs. Laand van boer Dieksterhoes. Ze haren net sloot wat opschoond. Achter koeper Van Diek zien hoes, zagen wie onnerdailen van geweren op kaant liggen. Kenst begriepen, dat was net wat veur ons koppeltje jonges van n joar of tien.

Het verhaal is nog langer dat kunt u vinden in De Omloop van 2023-12

Oorlog voor de rechter: CABR-dossier over deze personen:

Reina Z. Zaagman is onderzocht. Dossier over deze persoon: Zwaagman 91698 (dossier A230) Kornelis Gerrit van Dijk (zoon), geb. 17 sep. 1925 en overl. 5 aug. 2020. Inventarisnummer 91698 (dossier A216)

G

Notities van **Jurrien Hartsema** in zijn caféhouder dagboek:

-1942 10 januari:

's avonds 21.30 uur bommen gevallen in land van Dijksterhuis en bij boerderij van Mensinga [beide te Groot Maarslag] geen schade;

-1945 16 april:

03.20 uur hebben Duitsche militairen de brug laten springen waarbij alle ruiten in ons huis zijn gesprongen en veel schade aan huis en inboedel; voor het eerst Canadeesche troepen in zicht; oorlog echter nog niet beëindigd; geen leidingwater geen electrisch licht geen vervoer op wegen en in kanalen; 9 mei **bevrijdingsfeest** veel publiek plm 140 personen; voor het eerst 's avonds geen verduistering; den geheelen nacht open tot plm

3 uur; voorraad verbruikt alleen nog koffie daar er verder niets meer te verkrijgen is.

H

Van verschillende kanten hoorde ik (tm) dat de boomgaarden rond de voormalige boerderij van **Abelstok** na de Tweede Wereldoorlog door **NSB-ers** werden aangeplant. Ze kwamen van uit de barakken bij Westernieland, maar ook per bus vanuit de stad Groningen. Uit Groningen kwamen de NSB-ers uit de betere klasse, zoals dokters en notarissen. Ze werden onder schot gehouden door bewakers.

I

In Schouwerzijl, westelijk van Baflo, zijn de onderwijzer **Jan Freerk Stulp** en boer Jaap Hekma Harry's contacten. Bij de laatste, die woont op de boerderij Schouwen bij Schouwerzijl, slaapt hij nogal eens. Hekma is getrouwd met Ceike Veldman, de zus van Meindert Veldman uit Hekkum. Die laatste kent Harry vanuit zijn activiteiten bij knokploegen in en rond de stad Groningen, zullen we in het volgende hoofdstuk zien. Jan Stulp is getrouwd met Wytske Holwerda. Zij is een dochter van ds. K. Holwerda die in die tijd in Houwerzijl staat, en een zus van de latere vrijgemaakt-gereformeerde Kamper hoogleraar B.

Holwerda. Jan en Wytske hebben beiden de kweekschool aan de H.W. Mesdagstraat in Groningen gevolgd, waar ze les hebben gehad van Anko Scholtens. Jan is onderwijzer aan de school in Schouwerzijl. Na haar huwelijk zit een dergelijk beroep er voor Wytske niet meer in. Zo is dat in die tijd. Het gezin woont aan de Zijlvestweg 6. Jan is plaatsvervangend commandant van de Orde Dienst (OD). Als de commandant Rentje Ritzema op 1 april 1945 is doodgeschoten in zijn eigen boerderij, volgt Jan hem op. Hij is vervolgens automatisch na de bevrijding plaatselijk commandant in Leens van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten (NBS). Dochter Miny Stulp vertelt dat als ze als kind 's avonds met oorpijn uit bed kwam, ze beneden soms mensen aantrof die daar vergaderden, onder wie leden van de Trouwgroep die koerierswerk deden: Jansje Scholtens en Harry Niemeijer. Foto Stulp uit 1931.

Bron van bovenstaande over Jan Freerk Stulp: Onthuld verleden door Pieter Niemeijer, eigen uitgave 2025

J

1. Twee bruggen in 't dorpje Mensingeweer, hoezee
Verheugden zich steeds in een druk verkeer, hoezee,
Tot plots een doffe „moffeknal”,
Een eind maakte aan het hele geval,
O wee, o wee, o wee, O wee, o wee, o wee.

2. Eerst nog geprobeerd of de „Mof” kon geweerd,
maar **neen!**
Hij deed het bevel, verraderlijk snel, o wee
In korten tijd waren de bruggen gerammeid
En zag men het volgende tot aller spijt,
O wee, o wee, o wee, O wee, o wee, o wee.

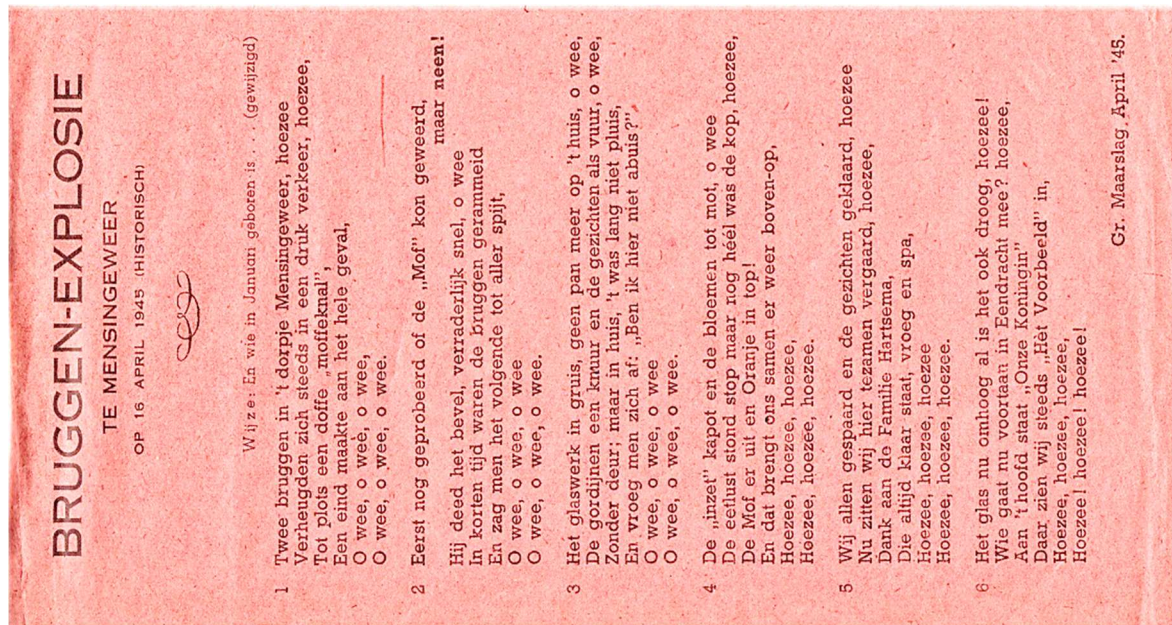
3. Het glaswerk in gruis, geen pan meer op 't huis,
De gordijnen een knuur en de gezichten als vuur,
Zonder deur; maar in huis, 't was lang niet pluis,
En vroeg men zich af: „Ben ik hier niet abuis?”
O wee, o wee, o wee, O wee, o wee, o wee.

4. De „inzet” kapot en de bloemen tot mot, o wee
De eetlust stond stop maar nog héél was de kop,
hoezee,
De Mof er uit en Oranje in top!
En dat brengt ons samen er weer boven-op,
Hoezee, hoezee, hoezee, Hoezee, hoezëe, hoezee.

5. Wij allen gespaard en de gezichten geklaard,
hoezee
Nu zitten wij hier tezamen vergaard, hoezee,
Dank aan de Familie Hartsema,
Die altijd klaar staat, vroeg en spa,
Hoezee, hoezee, hoezee, Hoezee, hoezee, hoezee.

6. Het glas nu omhoog al is het ook droog, hoezee!
Wie gaat nu voortaan in Eendracht mee? hoezee,
Aan 't hoofd staat „Onze Koningin”
Daar zien wij steeds „Hét Voorbeeld” in,
Hoezee, hoezee, hoezee, Hoezee! hoezee! hoezee!

Dit is het gedicht dat Jansje Kadijk maakte:

Zie ook op internet:

<https://kunst-en-cultuur.infonu.nl/oorlog/48871-1945-bevrijding-pieterburen-mensingeweer-en-zoutkamp.html>

Heeft u ook herinneringen aan deze beide gebuertenissen? Ik hoor het graag.